

ZERDÜŞT HENÜZ OLYMPOS'TAYKEN: TRAGEDYA'NIN DOĞUŞU'NDAKİ DİONYSSOŞU YARGIYA DAİR

Araş. Gör. Osman Vahdet İşsevenler*

*"Evet, hukuk felsefesi!
O bütün ahlaksal bilimler gibi daha
kundakta bile olmayan bilimdir."*¹

Giriş

Nietzsche'de tragedya: yaşamın çelişki dolu, irrasyonel oluşu, doğanın adaletsiz ama kayıtsızlığından ötürü eşit davranması gibi 'olanı' ifade eden olumlu bir göstergedir. Yargıç maskesi takmış *deus ex machina* ise olanı, yasa koyucu pozisyonunda ve onun uygulayıcısı olarak, belli bir çıkar doğrultusunda yeniden düzenler. Belli bir çıkar doğrultusunda hareket etmesi noktasında bilim sorunsallaştırılmış, varoluşun yalnızca estetik bir fenomen olarak algılanması ile haklı çıkarılacağı ifade edilmiştir. Bu çalışmada Tragedya'nın Doğuşu adlı eser, düzen/çatışma, suç/doğru kanı göstergelerinin izinde incelenmiştir.

1

Bir ilk, Tragedya'nın Doğuşu, malum birçok sebepten ve de takdire şayan, fakat bu çalışma için seçilmesi Nietzsche için olan önemindedir. Çatışmanın, çelişkinin filozofunun kaleme aldığı ilk eseridir; bir o kadar önemli diğer farkındalık ise Alman-Fransız savaşının gölgesinde yazılmış oluşudur. Yaşamdaki çelişkilerin, ilk-bir'in acısının konu edinildiği bu kitabı yirmi altısında yazmaya başlamıştır; bu nedenlerdir ki Tragedya'nın Doğuşu'na yöneltilen eleştirilerden en mühimi Nietzsche'ninkidir. Demeye çalıştığımız, bu eser onun düşüncelerinin çekirdeğini bulabileceğimiz bir kaynak olduğu kadar, onun dahi bir takım eleştiriler yönelttiği yani kendi deyimiyle: *'Zerdüşt denen o olayın, insanlığın o korkunç arınmasının'* kimi 'erken' kanımlarla birlikte filizlendiği bir yapıttır².

^H Hakem denetiminden geçmiştir.

* vahdetissevenler@hotmail.com, osmanvahdetissevenler@gmail.com

¹ Friedrich Nietzsche, **Güç İstenci**, Çev. Sedat Umran, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2002, s.365.

² Bu sebeplerdendir ki eseri kendi içerisinde değerlendirmeye ve mümkün olduğunca başka kaynaklara atf yapılmamaya çaba gösterilmiştir. Bu vesile ile Çağıl'ın Alman Edebiyatı'nın Klasik Romantik devrin tahlili ile dikkat çektiği tavrı anar ve belki devamı adına bir giriş imkânı buluruz (Orhan Münir Çağıl, "Faust Tragedyasının Felsefi, Kültürel, Ahlaki Mana ve Kıymeti ve İhtiva Ettiği Hukuki Düşünceler", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.51, Sayı1-4, s.375-424). Eğer ki öznel arzuların

Hukukçuların 'yargıyları' işleri, 'doğrularla'. Yüksek tahsilini hukuk üzerine yapmayı tercih eden birisi, ister avukatlığı ister yargıçlığı ya da ne varsa bu seçimin sonunda hedef olarak, her halükarda onun bir ele geçirmenin, hükmetmenin, bir çeşit güç yüzüğünün peşinde olduğu kanaatindeyiz. Nietzsche'nin üslubuyla: Sokratça bir tavır içerisindedir, değiştirmek ister, kendini katmak! Lakin hüküm sahibi yüzük gözükmemektedir: zira hukukçu zanaatını büyük ölçüde hazır yargılarla yahut evvelce işlenmiş yolların işaret ettikleriyle icra eder. Bu noktada 'Apollo'nun, kaynağına yakışır bakışları', Mordor'un kapaksız gözünü hatırlatmaktadır. Ortadünya'nın halklarını yüzüğün peşinden sürükleyen ve insanların devrini sona yaklaştıran illüzyon³, bu bakışı yakıcılığıdır ve kahrmanlık çağına gölge düşüren kuramsal insanın seslenişine benzer. Filozofun, felsefe taşının peşindeki serüvenini konu edinmiştir, filozof ki Nietzsche'ye göre: 'Platon'dan beri sürgündedir ve vatana karşı suikasta hazırdır'. O nedenledir ki ilk bakışta hukuk felsefesini aramasın gözleriniz. O, mühürlendi kuytuluklara hukuk felsefecisinin ama öncesinde hukukçunun hayrına; ilk-acının hatırlanması, çağırılması, anılması adına ve işte tam da bu yüzden evveliyatla, Nietzsche'nin üç tanrı(!)-Apollo, Diyonisos, Sokrates-nazarında ilerlettiği hikâyesinde biz; bilgi, hakikat, yöntem, 'yargı' ve onlara yakın göstergelere bakışımızı yönelttik. Buraya kadar tercihimizin altındakileri -belki de gereğinden fazla uzunlukta ama- bir ölçüde ifade ettik.

Bu noktada çalışmanın izlencesinden bahsetmek işlevsel olabilir: 'Dünyanın varoluşu yalnızca estetik fenomen olarak haklı çıkarılabilir'⁴, diyor Nietzsche; bilimi sorunlu, kuşku götürür olarak ele alıyor, bilimin sorununun bilimin zemininde tanınamayacağını söylüyor; o nedenle bilime sanatçının gözlüğüyle ama sanata yaşamın gözlüğüyle bakmaya niyet ediyor. Tüm bir yapıt bu iddianın açıklanmasıdır. Biz de çalışmamızda, bu iddianın (eserdeki anlatım sırasına sadık kalarak) takibini yapmaya gayret ettik ama insanın suçluluğuna değinildikçe ve bu suç yolunda bilerek tercih etmenin, yani 'değiştirmenin' imkânından/imkânsızlığından dem vuruldukça, bu bahisten her anlamıyla 'yargıya' ilişkin ne feyz alınabilir diye baktık. O yüzden ayrı bir bölüm olarak ya da başat olarak değil, anlatımda yeri geldikçe paylandık. Bir ceset olarak tariflendirilen kavramlara karşıt ya da ikame olacak kadar kuvvetli olamasa da yargılara hayat katmaya bir imkan olarak ve tercihin kaçınılmazlığının verdiği gerilimden kuvvet ile 'yargı' öncesi anlamının, anlamın imkanını sorguladık. Her yargılamayı bir tragedyaymış gibi sezip, yargıcın *deus ex machina*⁵ pozisyonuna merhem aradık.

Kanıtların yetersizliğinden şikâyet ediyorsa Nietzsche ve dosyalar yığılıyken yargıcın önünde, onun kutlu korosu taşınabilir mi mahkeme salonuna?⁶

sıyrılmak götürecekse 'şeylerin babasına' bir kitabın üzerinden konuşmak da işlevsel olabilir. Fakat Nietzsche'nin üslup ve içerikteki çok yönlülüğü gereği yararlanılmak durumunda kalınmış diğer eserlere, okuyucuya da imkan sağlayacakları düşüncesiyle kaynakça kısmında yer verilmiştir.

³ Howard Zinn, Noam Chomsky, **Unused Audio Commentary for The Fellowship of Ring**, Çevrimiçi: <http://www.mcsweeneys.net/>, Erişim: 20.08.2011.

⁴ Friedrich Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 2010, s. 7.

⁵ *deus ex machina*: İşler çözüm bekler bir görünümüne bürünmüşken sahneye gökten indirilen ve çözümünü sunan makine tanrı.

⁶ Bu noktada, kendisini bir Nietzscheci olarak tanıtan Foucault'un halk adaleti üzerine söylediklerini iletme hem ifademizin somutlaşmasına yardımcı olur hem de koronun

2

Bilime sanat, sanata yaşam gözlüğüyle bakmak için eski Yunan yaşamının iki karakterini çağırır Nietzsche sahneye, onlar kavram değildirler ve o sanata mantık çıkarımlarıyla değil, doğrudan bir kavramayla yaklaşmıştır. Bir sanat olarak ama sanat ile yaşam ayrımının yittiği yerde, en üstün yaşama biçimi olarak tragedya; Apollon-Dionysos ikiliği⁷ olarak dile getirilir⁸.

(Phoebus) Apollon: Tanrılar içerisinde en Yunan olan, tıp sanatını insanlara öğreten ve o ışığın tanrısıdır ki onda karanlığa hiç yer yoktur ve o hakikat tanrısıdır ki dudaklarından yalan dökülmemiştir. Doğruyu arayanlar, sorularının cevaplarını onda bulurlar. Ve (Bacchus) Dionysos: Olympos'a giren son tanrı, bir ölümlünün tam da ölümlük doğurduğu ölümsüz, sevinci de kederi de bahşeden şarap tanrısı, bağışlayıcı ve kalpsiz, 'baştan' çıkarıcı yeryüzü tanrısı⁹.

Apollon düş dünyasının tanrısıdır: plastik sanatın ustası, göze hitap eder ve sınırlar çizerek biçimler ortaya koyar; seyirci ile şeyler arasındaki sınırlar kesindir¹⁰. Düş görmek yaşamı yorumlamaktır, insan tam bir anlayabilirlik içerisinde 'kendinde deneyimler' hoş ve sevimli görüntülerle birlikte rastlantıyı anlatan imgeleri ve dahi cehennemi, yaşar; acı da çeker, keyiflenir de. Burada Schopenhauer'a yakınlık gösterir Nietzsche, tüm şeyleri hayaller olarak görme yetisini felsefe yapma yeteneğinin bir belirtisi olarak tanımladığını ifade eder ve ondan alıntılar¹¹: 'Dağlar gibi dalgaların dört bir yana doğru, uğultuyla yükseldiği ve indiği azgın bir denizde, bir gemici bir sandalın içinde, güçsüz teknesine güvenerek nasıl oturursa; yalnız insan da böyle sakince oturur, bir acılar dünyasının ortasında, principium individuationis'e dayanarak ve güvenerek.' Bireyselleşme ilkesi, gerçekliğin algılanmasını daha 'Nietzsche'ci anlamda gerçeklik olarak algımızı, görünüşü bilme biçimini izah için kullanılıyor. Dionysos'ta ise perdeyi parçalayan esriklik dürtüsü yer alıyor. Bu dürtüde gerçekliği algılamaktan ötede mevzu bahis olan. O, bireyi yok ediyor, kişi doğayla bir oluyor.

mahkemeye taşınmasının olası görünüşlerinden birini sunar: Halk adaleti kendisini mahkemede ifade edebilir mi? Yoksa, hakemlik yapan bir mahkemeden otoriter kuruma geçiş, ona hâkim olmanın bir yolu mudur? Nihayetinde mahkemede mevcut tartışma askıya alınmıştır ve alınacak karar bu mücadelenin sonucu değil yüksek bir iktidarın yansızlık iddiası taşıyan tasarrufudur (Michel Foucault, "Halk Adaleti Üzerine: Maocularla Tartışma", Çev. Işık Ergüden, **Seçme Yazılar:3 Büyük Kapatılma**, Yayına Hazırlayan: Ferda Keskin, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005, s.287-308).

⁷ Deleuze bu ikiliğin kesinlikle diyalektik olarak okunmaması gerektiğini ifade etmiştir (Gilles Deleuze, **Nietzsche ve Felsefe**, Çev. Sertaç Can Polat, s. 20-23 Çevrimiçi: www.scribd.com/doc/43631413/Gilles-Deleuze-Nietzsche-Ve-Felsefe, Erişim: 08.05.2012). Öte yandan Nietzsche de kitaptaki Hegelciliği daha sonradan olumsuzlamıştır: **Ecco Homo**'da ve **Tragedyanın Doğuşu**'na yazdığı bir öz eleştiri denemesinde buna dair referanslar bulunabilir.

⁸ İonna Kuçuradi, **Sanata Felsefeyle Bakmak**, 4.Baskı, Türkiye Felsefe Kurumu, 2009, s. 26.

⁹ Edith Hamilton, **Mythology**, New York, The New American Library, 1942, s.30, 47-62.

¹⁰ Kuçuradi, **Sanata Felsefeyle Bakmak**, s.26.

¹¹ Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, s.20.

3

Bilge, efendinin ısrarı üzerine ona insanlar için en hayırlısının hiç var olmamak, doğmamış olmak fakat en iyi ikinci şeyin de artık en kısa zamanda ölmek olduğunu söylemiş. Bu noktada ölümsüzlere katılma isteği ile açıklanır, Olympos'un yaratılışı.

Olympos'un tanrıları, Mısırlılardan da Mezopotamyalılardan da farklıdır; onlar insan suretindedirler. Her bilgiye sahip ve her şeyin üzerindeki bilinmeyen, görünmeyene değil; yarattıkları görüntülere başvurmuşlardır, onun korunçuluğundan sıyrılmak adına¹². Lafın özü tanrılar yarattılar kendilerine fakat tanrılar ölümsüzdü ve kendilerini bırakıp ölümsüzlüğün peşine düştüler. Halbuki tanrıları var eden ölümdü. Doğmak ise ancak böyle mümkündü.

"Yunanlılar, dehayı ve sanat dünyasını yücelterek, kendi kendisine bakmak istemişti; kendini yüceltebilmesi için, yarattıklarının da yüceltmeye değer olduklarını duyumsamaları gerekiyordu, kendilerini daha üst bir alanda yeniden görmeleri ve bu mükemmel görüş dünyasının bir buyruk ya da suçlama etkisi bulunmaması gerekiyordu"¹³.

Ömrünü yeryüzünde dolaşarak geçiren, her kış acı çeken, insanca kıvranan Dionysos tam da bu yüzden ve önemli ölçüde bu yönüyle anılır. Onun etkisiyle kendinden geçince insan, sınırlar kalkar, gündelik hayatın maskesi parçalanır, eylem anlamsızlaşır; ta ki Apollon ışığıyla bir yanılısama yaratıp hakikate bir perspektif ile bakmaya imkan yaratmasını, işte orada görür Nietzsche tragedya'daki varoluşa katılma yetisini¹⁴. Burası, Yunan'ın çöküşten bir önce ulaştığı en yüksek olandı.

4

Hristiyanlık ve diyalektik öldürmüştür tragedya'yı ama öncesinde, ilk olarak Sokrates öldürmüştür onu!¹⁵ Sokrates kuramcı insanı, kurmacaların insanını yaratmıştır, Nietzsche'ye göre. Bu durum felsefi düşüncenin sanatı diyalektik ile baskılamasıyla yani Dionysos'un sahnedeki kovulması, Apolloncu eğilimin yükseltilmesi ile mümkün kılınmıştır. Böyle ölür Tragedya ve doğar Komedy. Yoksa bunun için mi bırakmıştır Platon Tragedya yazmayı? Sokrates, Tragedya'daki çelişkileri -ki bu Nietzsche için onu sahici kılan yanısırdır- sevmiştir, rasyonel değildir olayların gelişimi. Tam da burada iş görür Apollon. Trajik insanın, mitin yerine kusursuz/rasyonel, bozulmaz/ebedi, sınırları belli kuramlar/kavramlar üretilebilir onun aydınlığında. Ah, Zeus maskesi takan Sokrates, onlar ki yalnızca heykellerdir; suni bir üretimin sonucudur, teknenin ürünüdür ki onlar Hephaistos'un sanatının eseridir!¹⁶ Evet, evet filozof kral, bir android!

Zeus'un titanların tahtını alışı gibi, şimdi de Sokrates Zeus'u tahtından indiriyor. Miti kovuyor ve bütün kötülüklerin kaynağının bilgisizlik olduğunu,

¹² Hamilton, **Mythology**, s. 13-14.

¹³ Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, s.30.

¹⁴ Banu Tümkaya, "Nietzsche'ye Göre Sanat ve 'Tragedya'nın Doğuşu'", **Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, Temmuz 2008, Sayı1/4, s.8, Çevrimiçi: <http://www.ethosfelsefe.com>, Erişim: 02.07.2011.

¹⁵ Deleuze, **Nietzsche ve Felsefe**, s.20-21

¹⁶ Jean-Pierre Vernant, **Pandora: İlk Kadın**, Çev. Devrim Çetin Kasap, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2011, s. 55.

bilgi ve erdem ile mutlu insanın geleceğini müjdeliyor: bildikten sonra onu değiştirmek neden mümkün olmasın? *Deus ex machina* adaleti sağlayacak, kötülüğü ve kaosu ortadan kaldıracak, düzeni esas kılacaktır. Kurumlar/yargı ve kavramlar/adalet kaynağını Apolloncu düste, inşa etme arzusunda bulur, Apolloncu dürtü burada düzen getiren bir yanılsama, bir hayal inşa etme istencidir; siyasi bir yapı, kendi yapısına ilişkin bir imge yaratmak suretiyle dünyaya bir düzen getirmeye çalıştığından, "güç istenci"nin tortusudur.¹⁷ Fakat Nietzsche, Apollon'u bir düş gördürücü olarak övse de düşe hakikat denmesini kabul etmez ve düş perdesinin parçalanması için Dionysos'u çağırır ve düzen yanılsamasını ifşa eder.

5

Sokrates ve Nietzsche kötülüklerin, hataların, suçun varlığı, insanın suçluluğu konusunda hem fikirlerdir. Sokrates, bunun kaynağı olarak bilgisizliği görürken; Nietzsche, alim Oidipus'un kaderinden kaçarken ona nasıl vardığını hatırlatır ve bilginin bu noktada imkanını dahi sorgulamadan işlevsizliğini vurgular. İki karşıt düşüncede potansiyel suçlu insan, ya bilecek ve erdemli yaşayacaktır ya da evvela ahlaki olumsuzlayacak ve doğasıyla yüzleşecektir. Bu noktada Nietzsche'de doğru kanı ve hukuk ayrılıyor.

Ne adalet doğru kanıdır ne de hukuk 'doğru'yu emreder. Nietzsche hukukun kaynağına sözleşmeyi koyar. Borçlu ve alacaklı ilişkisinin sağlam bir temele oturtulmasının bir yolu olarak oluşturulan şeydir adalet¹⁸. Ona göre evvela sözünün inandırıcılığı için borcuna karşılık olarak, bir bedel olmalıdır. Bu bedel, sözün sahibinin üzerinde nüfusunun olduğu bir şeydir: bedeni, malı, karısı... Öte yandan kişi, aynı zamanda toplumla da gereklerine uygun davranma konusunda bir sözleşme imzalamıştır ve aksi yönde hareket ederse; toplum zararını ona, onu cezalandırarak ödetecektir¹⁹.

Peki hakikat sadece Dionysosçu esriklik dahilinde sezilebilecek ve Apolloncu dürtü sayesinde görüntüş olarak kurtarılıp, estetik bir fenomen olarak yüceltilebilecekse, Dionysosçu yargı nasıl olacaktır? Doğru kanının buradaki alanı nedir? *Dike*, metafizik bir göstergeyse ve tekniğin alanına ait değilse; söz konusu olan kişideki deneyime yönelmiş bir politika olabilir. Dionysos bir yargıçtır, Zerdüşt hesaba çeker, Dionysos yüceltir²⁰.

En yüksek noktasında sanatının sanatçı, yitirmiştir kendini yani öznelliğini, kendisi de sanattır. '...o, dünyanın devingen merkezi olarak ben demeye hakkına sahiptir: ancak bu Ben-oluş uyanık görgül-gerçek bir insanın ben oluşuyla aynı değildir; sahiden var olan ve şeylerin temelinde yatan, ebedi bir Ben-oluştur, bunun suretleri sayesinde şeylerin temeline kadar bakabilir. İlk-acının

¹⁷ Andrew M. Koch, "Dionysosçu Siyaset: Friedrich Nietzsche'nin Batı Bilgikuramı Eleştirisinin Anarşist Çıkarımları", Çev. Hira d.. Çevrimiçi: <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=1644>, Erişim: 02.03.2011.

¹⁸ Sabri Büyükdüvenci, "Adalet, Suç ve Ceza Üzerine: Nietzsche", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Felsefe Bölümü Dergisi**, C.18, s.4.

¹⁹ Friedrich Nietzsche, **Ahlakın Soykütüğü Üstüne: Bir Kavga Yazısı**, Çev. Ahmet İnam, 4. Baskı, İstanbul, Say Yayınları, 2010, 73-97. Ayrıca bakınız Mehmet Özgüden, "Nietzsche ve Postmodernizm", **Mülkiye Dergisi**, C.31, Sayı: 257, s.155-174.

²⁰ Michel Guerin, **Nietzsche: Kahraman Sokrates**, Çev. Kenan Sarıalioglu, İstanbul, Dharma Yayınları, 2006, s. 121-123; 89-121.

imgesiz, kavramsız yeniden görünüşünü üretir.²¹ Her halükarda bu bir görünüşdür, hakikat değil yalan olsun adı fakat politikacının gerçekleri örten yalandan farklı, gerçeğin perdesini indiren bir yalandır sanatçınınki-filozof-kralınki, V'nin dediği ve belki ettiği gibi.

Sonuç Yerine

'Sanat 'egemen' olmanın ve 'yasa' koymanın yüceltilmiş biçimidir. Başka türlü söylersek, yasa koyma, Nietzsche'de son biçiminde yaratmaktır.²² Yaratmak ama hukukun bir kurum olarak kavram ve yapı ile temsili noktasında²³ yasadaki uzun tasvirlerle değil, somut olayın dâhilinde; kavramların güvenli sınırlarında değil, kişinin tercihinde.

Sahneye dönüşmüş bir mahkeme salonu hayal ediniz: jürinin satirik koro olduğu ve sanatçı yargıcın yargısının yarattığı olduğunu. Düşleyin ki o, davalı ve davacıdır; aldığı karar illa ki insancadır. Söz ve ahit insanın gölgeleri gibidirler, yani güneş batmadan yok olmayacaklardır. Doğru kanının imkânı, bir sorun olarak yerini koruyabilir fakat politikamız ve yargımız -hınçtan sıyrılması durumunda- tüccarın aklını geride bırakabilir.

Nietzsche'ye göre kavramlar, universalialia post rem'dir (nesneden sonra var olan tümeller) ve şeylerin dış kabuğudur; hakikat ise, universalialia in re'dir yani nesnenin içinde var olan tümeller.²⁴ Başlarken de belirttiğimiz gibi bu eserden hukuk namına çıkarılabilecek olanın kavramların ikamesi olduğunu düşünmüyoruz. Bundan ziyade alış-veriş eşitliğine dayalı adalet söylemine bir eleştiri keşfedebilmek umundayız. Deus ex machina sahneye çıktığında sorunlar bir çözüme kavuşur ve gökten üç elma düşer. Kahramanların hayatlarına eskisinden de iyi bir pozisyonda devam ettiği izlenimi bırakılır izleyicide lakin mahkeme salonunun deus ex machina'sı olan yargıcın hükmü böyle bir etki doğurmaz tarafların üzerinde. Kaldı ki pozitif hukuktan ya da yargılamadan bu denli büyük bir etki beklemek hukukun toplum hayatındaki yerini fetişleştirmek olur. Burada hukuku, sadece yasayı uygulayan yargıcın faaliyeti ile de sınırlamıyoruz. Yasa koyucuda tarif edilen alanın içerisinde ve buna rağmen hukuk tek başına adaleti gerçekleştirmekten uzaktır. Yine de kavramlar üzerinden belli bir değerlendirme ile toplumsal ve bireysel hayatların tekrar ve tekrar düzenlendiği durumu değişmez. Bu düzenlemenin tepkisel, alış-veriş eşitliğine dayalı bir yargılama olarak eleştirilmesini ve bir yaratı olarak yeniden üretilmesini anlıyoruz Nietzsche'nin söyleminden. Bu bir kendinelik pratiği, gücünün farkında olma durumudur. Güçlü olmayan bir toplumun tepkiselliği hukuk devletinin de önünde bir engeldir.²⁵ Çünkü Nietzsche'ye göre, adalet alış-veriş eşitliği üzerinden kurgulandığı sürece asıl olan intikamın bu yolla kutsanmasıdır. Nietzsche, ceza yasası sert biçimler almış bir toplumun zayıf olduğunu belirtir. Zayıf toplum, ona göre bireyin eylemlerini birbirinden ayırır, suçluyu yalıtır ve suçu tazmin edilebilir bir şey olarak kurgular. Halbuki güç

²¹ Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, s. 36-37.

²² Guerin, **Nietzsche: Kahraman Sokrates**, s.131.

²³ Robert Redfield, "İlkel Hukuk", Çev. Burak Gemalmaz, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.60, Sayı:1-2, 2002, s.3.

²⁴ Nietzsche, **Tragedyanın Doğuşu**, s. 99.

²⁵ Murat Önderman, **Türkiye'de Paranoid Ethos**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2007, s.226.

bilincine erişmiş bir toplum zarar görmeye tahammüllüdür ve kısas istemez. Bu şekilde der Nietzsche, adalet kendini yener ve merhameti yaratır.²⁶

6

Ne, o? Yoksa kendinizde olmayan şeyi başkasın veremeyeceğinizden mi korkuyorsunuz? Gerçekten **efendi**yseniz, hınca merhamet ile karşı durun ve almadan vermeye yetecek gücünüzü hatırlayın! Onu, esas sözlünüzü, isteyin kendinizi:

Bilmiyoruz kendimizi, biz bilenler. Bunun da iyi bir sebebi var: Hiç araştırmadık ki, - nasıl olacak da bir gün bulacağız kendimizi?²⁷

KAYNAKÇA

Büyükdüvenci Sabri, "Adalet, Suç ve Ceza Üzerine: Nietzsche", **Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakóltesi Felsefe Bölümü Dergisi**, C.18, s.1-10.

Calvet J.: **Dünya Edebiyatının Ölmeyen Üç Tipi: Hamlet, Don Kişot, Faust**. Çev. Suut Kemal Yetkin, Remzi Kitabevi, 1945.

Çağıl, Orhan Münir: "Faust Tragedyasının Felsefi, Kültürel, Ahlaki Mana ve Kıymeti ve İhtiva Ettiği Hukuki Düşünceler", **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakóltesi Mecmuası**, C.51, Sayı1-4, s.375-424.

Deleuze, Gilles: **Nietzsche ve Felsefe**, Çev. Sertaç Can Polat, Çevrimiçi: www.scribd.com/doc/43631413/Gilles-Deleuze-Nietzsche-Ve-Felsefe, Erişim: 08.05.2012

Dereko Ayhan, Nietzsche'de Tragedya Sanatı, **Araştırma Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakóltesi Felsefe Bölümü Dergisi**, C.18, 2007, s.51-74

Foucault, Michel: "Halk Adaleti Üzerine: Maocularla Tartışma", Çev. Işık Ergüden, **Seçme Yazılar:3 Büyük Kapatılma**, Yayına Hazırlayan: Ferda Keskin, 2. Baskı, İstanbul, Ayrıntı Yayınları, 2005, s.284-317.

Guerin, Michel: **Nietzsche: Kahraman Sokrates**, Çev. Kenan Saralıoğlu, İstanbul, Dharma Yayınları, 2006.

Hamilton, Edith: **Mythology**, New York, The New American Library, 1942.

Kuçuradi, İonna: **Sanata Felsefeyle Bakmak**, 4. Baskı, Ankara, Türkiye Felsefe Kurumu, 2009.

Koch, Andrew M.: "Dionysosçu Siyaset: Friedrich Nietzsche'nin Batı Bilgikuramı Eleştirisinin Anarşist Çıkarımları", Çev. Hira d.. Çevrimiçi: <http://www.toplumdusmani.net/modules/wfsection/article.php?articleid=1644>, Erişim: 02.03.2011

Nietzsche, **Ahlakın Soykütüğü Üstüne: Bir Kavga Yazısı**, Çev. Ahmet İnam, 4. Baskı, İstanbul, Say Yayınları, 2010.

Nietzsche, Friedrich: **Güç İstenci**, Çev. Sedat Umrán, İstanbul, Birey Yayıncılık, 2002.

²⁶ Nietzsche, **Ahlakın Soykütüğü Üstüne: Bir Kavga Yazısı**, s.88, 89.

²⁷ Nietzsche, **Ahlakın Soykütüğü Üstüne: Bir Kavga Yazısı**, s.27.

Nietzsche, Friedrich: **Tragedyanın Doğuşu**, Çev. Mustafa Tüzel, İstanbul, Türkiye İşbankası Kültür Yayınları, 2010.

Nietzsche, Friedrich: **Yunanlıların Trajik Çağında Felsefe**, Çev. Nusret Hızır, Bilim Felsefe Sanat Yay., 1985.

Önderman, Murat: **Türkiye’de Paranoid Ethos**, İstanbul, Filiz Kitabevi, 2007.

Özgüden, Mehmet: “Nietzsche ve Postmodernizm”, **Mülkiye Dergisi**, C.31, Sayı: 257, s.155-174.

Redfield, Robert, “İlkel Hukuk”, Çev. Burak Gemalmaz, **İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası**, C.60, Sayı:1-2, 2002, s.287-308.

Robinson, Dave: **Nietzsche ve Postmodernizm**, Çev. Kaan H. Ökten, 2000.

Tümkaya, Banu: “Nietzsche’ye Göre Sanat ve ‘Tragedya’nın Doğuşu’ ”, **Ethos: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar**, Temmuz 2008, Sayı1/4, s.8, Çevrimiçi: <http://www.ethosfelsefe.com>, Erişim: 02.07.2011.

Vernant, Jean-Pierre: **Pandora: İlk Kadın**, Çev. Devrim Çetin Kasap, İstanbul, Pinhan Yayıncılık, 2011.

West, David: **Kıta Avrupası Felsefesine Giriş** çev: Ahmet Cevizci, paradigma, 1998.

Zinn Howard; Noam, Chomsky: **Unused Audio Commentary for The Fellowship of Ring**, Çevrimiçi: <http://www.mcsweeneys.net/> Erişim: 20.08.2011.